

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון תקכ"ט | פרשת בלק בחול"ה קת" | תשפ"ב | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תוכב"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

האם מותר להרוג כינים שבראש בשבת

א. הריגת כינה בשבת. ב. לצודה ולטלטלה. ג. מפלה כליו וראשו מכינים. ד. הריגת כינים בזמן הזה – דברי מדענים הסותרים דברי חז"ל. ה. השתנו הטבעיים. ו. דעת האחרונים. ז. הוצאת כינים מהראש ע"י מסרק – מלאכת בורר בהוצאת כינים.

א. הריגת כינה בשבת

תנן **בשבת** (קז) שמנה שרצים האמורים בתורה, הצדן והחובל בהן חיוב. ושאר שקצים ורמשים, החובל בהן פטור, הצדן, לצורך חיוב, שלא לצורך פטור. ואמרו **בגמ'** (קז): מאן תנא, אמר רבי ירמיה רבי אליעזר היא, דתניא ר"א אומר ההורג כינה בשבת כהורג גמל, מתקיף לה ר"י עד כאן לא פליגי רבנן עליה דר"א אלא בכינה דאינה פרה ורבה, אבל שאר שקצים ורמשים דפרין ורבין לא פליגי, ושניהם לא למדה אלא מאילים ר"א סבר כאילים מה אילים שיש בהן נטילת נשמה אף כל שיש בו נטילת נשמה ורבין סברי כאילים מה אילים דפרין ורבין אף כל דפו"ר, ע"כ. ו**פרש"י** (יב. ד"ה מתירין) כינה אינה פו"ר, אלא מבשר אדם היא שורצת. ועי' **בתוס'** (שבת יב. ד"ה שמא) שכת' בשם **הרב יוסף מאורלייניש'** דכינה שמותר להרוג היינו השחורה הקופצת היוצאת מן הארץ, אבל פרעוש היא הכינה הרוחשת וחיוב עליה לכו"ע. ו**ר"ת** דחה דבריו דכינה הרוחשת אינה פו"ר אלא באה מזיעת אדם ולעולם שחורה הקופצת היא פרעוש וחיוב עליה לכו"ע וכינה הרוחשת שרי להרוג, ע"כ. וכת' **הרא"ש** (פ"א סי' כט) שכבר עמא דבר כר"ת. יוצא לדעת **הר"י מאורלייניש'** כינה היוצאת מהעפר לרבנן מותר להרגה. ופרעוש שהיא כינה רוחשת אסור לכו"ע. ולדעת **ר"ת** כינה הנוצרת מהזיעה מותר להרגה, ופרעוש כיון שפו"ר אסור להרוג. דכל מה שפו"ר אפי' יוצא מהעפר אסור.

ועי' **בטש"ע** (סי' שטו סעי' ט) שכת' פרעוש אסור לצודו אפי"כ הוא על בשרו ועוקצו, ואסור להרגו. אבל כנה, מותר להרגה, ע"כ. וביאר **המ"ב** (סי' ס"ח) דכל מלאכות דשבת ממשכן ילפינן להן, וילפינן מיתת כל בע"ח לחיוב משחיטת אילים מאדמים כני"ל.

ב. לצודה ולטלטלה

ועי' **ברמב"ן** (שבת יב.) שכתב דלכתחלה מותר בין לצוד בין להרוג כינה. וכ"כ **הר"ן** (שבת ב. ד"ה אמה). ו**בשיטה לר"ן** (שבת קז. ד"ה הא) כתב דכל שמותר להורגו ואין במינו ניצוד מותר לצודו לכתחלה. וכן פסק **המ"ב** (סי' ס"ח) דכינה מותר אף לצודה. ואפשר דהיינו טעמא שמותר לצודה כי כשם דשרי להורגה דילפינן מאילים במשכן כמבואר לעיל י"ל דה"ה דילפינן משם דאין משום איסור צידה אלא על דברים שפרים ורבים.

שו"ר **בתהלי"ד** (סי' ק"א) שכתב **שמהרא"ש** והטור משמע דבכינה אין משום צידה כלל ואף דגם פרעוש אין במינו ניצוד ואעפ"כ אסור לצודו בסתם, אפשר דהיינו טעמא דכינה דמי לחיגר או חולה דהוי אינו מוחסר צידה, ובדבר שאין במינו ניצוד פשיטא דשרי להמ"א סק"ז שהתיר באין בעינו ניצוד לצוד לצורך המחוסר צידה. ודעת **הגרש"א זצ"ל** (שולחן שלמה שם אות כ) ד"ל דשרי משום דצידה חשיב רק אם קשה לתפוס את הנבל חן, אבל אם רק מתבא ופרעושה והעובדה היא רק למצוא אותו ולאחר שכבר רואים אותו יכולים לתפוסו, בכה"ג לא חשיב צידה, ע"כ. אולם כדבריו ראיתי דס"ל **להגרש"א זצ"ל** (אשרי האיש ח"ב פכ"א אות א).

ועי' **בפמ"ג** (מ"ו סי' ח) שכנה על בגדיו דמאוס הוא, אפשר דשרי הטלטול, כגרף של רעי, וצ"ע. וכן **בתהלי"ד** (אות יא) כתב דצ"ל שהטעם שאין בזה משום איסור טלטול מוקצה כי הוי כגרף של רעי. ו**בחו"ט שני** (ח"ג עמ' קכז ד"ה וכן) כת' דכינים הנמצאים בבגד הוא כחלק מן הבגד ואינו אלא מתקן בהסרתו, ואין משום טלטול מוקצה.

ג. מפלה כליו וראשו מכינים

איתא **בשבט** (ב.) המפלה את כליו מולל וזורק ובלבד שלא יהרוג, אבא שאול אומר נוטל וזורק ובלבד שלא ימלול כו', תניא רשב"א אומר אין הורגין את המאכולת (כינה, רש"י) בשבת דברי ב"ש, וב"ה מתירין. הלכה מולל וזורק וזהו כבודו ואפי' בחול, רבה מקטע להו רב ששת מקטע להו. ו**פרש"י** מקטע להו – הורגן ובשבת. ו**התוס'** (ד"ה רבה) כת' בשם ריב"א דמקטע להו ביום חול. ואגן סמכנין על רש"י שפירש בשבת ואתי כב"ה דשרו.

ועי' **ברא"ש** (פ"א סי' כט) שנהגו כרש"י. וביאר דהני תנאי לא פליגי אבית הלל שמתירין, דא"ל הווי פליגי לא היה **הר"י** (ה.) מביא דבריהם, אלא מודו דמותר להרוג כינה בשבת, אבל פרעוש אסור, הילכך הלוקח כינה מעל בשרו בשבת או מעל חלוקו מותר להרגה כבית הלל, אבל במפלא את כליו להסיר מהם פרעושים וכינים פליגי הני תנאי, תנא קמא סבר דגזור הריגה דכינים אטו הריגה דפרעושים, ואבא שאול מחמיר לגזור אפילו מלילה דכינים אטו פרעושים, ו**הרמב"ם** (פ"א סי' ה"ג) כת' המפלא כלים בשבת מולל את הכינים וזורקן ומותר להרוג כינים בשבת. והיינו כמו שפירשתי, ע"כ. אבל **הר"ן** (ד"ה אמה) כת' דהני תנאי פליגי אבית הלל ואסורי להרוג את המאכולת, ולא קיי"ל כותיהו. וכ"כ **הרב המגיד** (שם) בשם **הרמב"ן** ו**הרשב"א** ושהו דעת הרמב"ם.

ועי' **בטור ובשו"ע** (שם) כהרא"ש שכנה מותר להרגה, והמפלה בגדיו מכינים, לא יהרגם אלא מוללן בידו וזורקן, אבל המפלה ראשו, מותר להרגם, ע"כ. וכתב **המ"א** (סי' ק"א) דכיון שמצוי שם פרעושים וזרין שמא יהרוג ג"כ פרעושים. ויש לדון לפי דבריו היכן דלא שכיחי פרעושים כמו בזמננו שמאל גזרו. וצ"ע. ומ"מ עיני **בהגהות הגר"ח צאנזר** (שם) שכת' על דברי השו"ע דרוב הראשונים מקילין בזה והו"ל הרא"ש יחיד לגביהו ובמילתא דרבנן יש להקל. והביאו **הבה"ל** (שם ד"ה לא) וכת' שכן מוכח מכה ראשונים. והביא דברי **הא"ר** שגם הוא הביא שהרבה ראשונים מתירין בזה ועי' סמכו העולם להקל, ומי"מ סיים דיר"ש יש לו להתמיר, ע"כ. ומשמע דלדינא ס"ל דיש מקום להקל אלא שיר"ש יחמיר.

ד. הריגת כינים בזמן הזה – דברי מודעינים הסותרים דברי חז"ל

והנה לפני כ-250 שנה הוקצה טבע מאומות העולם גילו עי"י מיקרוסקופ שהכינים נולדים מביצים ופו"ר, ולכאורה הדבר מתנגד לדברי חז"ל. ויש לדון האם יש לחוש לזה משום שמא ישנתו הטבעים או משום דלדלגא חז"ל דברו על כינים אחרים. והנה **בשו"ת הרמ"א** (רס"ז) כת' דלא אסרו חז"ל ללמוד דברי החכמים וחקירתם במהות המציאות וטבעיהן כי אדרבה על ידי זה נודע גדולתו של יוצר בראשית יתברך, ואף כי חכמי אומות העולם אמרו, כבר אמרו במגילה פ"ק כל מי שאומר דבר חכמה אף באומות נקרא חכם. וזכה עשו כל החכמים שהביאו דברי החוקרים בספריהם, כאשר גלוי לכל מספר המורה ובעל העקידה ושאר מחברים גדולים וקטנים, ע"כ. וכבר אמרו **באיכה רבתי** (ב. ג.) (א) "חכמה בגוים תאמינן".

וכן מציינו בענין אכילת תולעים הנמצאים על דג קרפיון מבחוף שכת' **באמרי יוסר** (ח"ב סי' יא סוף אות א) דאם חכמי הטבע יאמרו שמוגף שרצו פי נמים להתירם. ו**בחו"א** (ח"ד סי' ד סי' ק"ח – ט) כת' שאע"פ בשם ספרי הטבע שרצו להחיותם וז"ל דברו על כינים אחרים. שנסתפקו אולי מיניי קא רבו ואיסורם מוחלט שהם שרץ המים. ועי' **בשמעתא עמיקתא** גליון ל' בענין נאמנות הרופאים.

מיהו היכן דסותרים דברי רבותינו מציינו **בריב"ש** (סי' תמ"ז) שכת' דלא מפי הטבע והרפואה אנו חיון, ואנחנו על חז"ל נסמוך שהם קבלו האמת. וביאר **החיק"ל** (ח"ד ח"ד סי' פ"ג) דכונתו דאין נאמנים דוקא נגד מה שאמרו חז"ל, ודלא כהבנת **המשפט צדק** (ח"ג סי' ב). ועי' עוד **בפר"ח** (ח"ד סי' פ"ג ססי"ד), **במו"ק** (סי' קע"ד ד"ה כתב המ"א), **בעיקרי הד"ט** (ח"ד סי' י"ד סי' ק"ה) ו**בדברי יציב** (ח"ד סי' רמה אות א).

ועי' עוד **השולחן שלמה** (סי' שח על סעי' ט הנהגה לה) בשם **הגרש"א זצ"ל** ו**בשמירת הגוף והנפש** (מבוא סוף פ"ו) בשם **הגרש"א זצ"ל**.

ה. השתנו הטבעיים

אלא דשמא י"ל דהשתנו הטבעיים ואין דבריהם סותרים דברי חז"ל. וכן מציינו בכמה מקומות. עי' **ברשב"ש** (סי' תק"ג) שכת' לענין יולדת למקוטעים שאינו בר קיימא, שהשתנו הטבעיים. כמו שמצינו **בתוס'** (ע"ז כד. ד"ה פרה, חולין מז. ד"ה כל) שכת' שעתה נשתנו העניינים כמו שאמרו **בבבורות** (ב.) פרה וחמורה אינן יולדות אלא לשלש שנים ועתה יולדות לשתי שנים, וכן תמצא בהרבה דברים, ע"כ. וכן פסק **הרמ"א** (אה"ע סי' קנו סעי' ד). וכן מציינו **בתוס'** (מינו א. ד"ה כורא) שהשתנו הרפואות.

וכן **במ"א** (סי' קע"ג סעי' א) כתב בענין אכילת בשר ודגים שבוה"ה אינו מזיק משום שהשתנו הטבעיים. והזכיר דבריו **המ"ב** שם (אולם משמע מדבריו שלא סמך עליו לגמרי). ועי' עוד **במ"א** (סי' קע"ג סעי' ח) שכת' על משי"ש שם **השו"ע** דאם אבל כל מאכל ולא אכל מלח כו' ביום ידאג מפני ריח הפה, ובלילה מפני ריח הפה ומפני אסכרה, דהיום השתנו הטבעיים (דלא כ**הרמ"א** סי' ק"ע סעי' כ"ב שכת' טעם אחר אמאי לא נוהגים להיזהר בזה) ו**המ"ב** (סי' ק"ח) הביא דברי המ"א.

פניני הלכה

האם גמילות חסדים

בגופו הוי מצוות

עשה דאורייתא

אמר **קרא** והזהרתה אתהם את החקים ואת התורת והודעת להם את הדרך יכלו בה ואת המעשה אשר יעשון" (שמות י"ח כ).

ותני רב יוסף (ביק נט. ובי"מ ל.) והודעת להם – זה בית חייבהם (פרש"י בביק ת"ת, ובי"מ פ"י ללמוד להם אומנות להתפרנס בה), את הדרך – זו גמילות חסדים, ולכו – זה ביקור חולים, בה – זו קבורה, ואת המעשה – זה הדין, אשר יעשון – זו לפנים משורת הדין.

ומפשטות הגמי' נראה דגמילות חסדים, ביקור חולים וקבורה, חיובם מדאורייתא. וכן הוא **בר' יונה** (ברכות א.) אהא דתנן (ברכות ב.) קבור את המת וחזרו אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה יתחילו, ואם לאו לא יתחילו, וז"ל טעמא דמילתא משום דתנחומי אבלים מדאורייתא, דבכלל גמילות חסדים הוי, וגמי"ח מן התורה כדאמרין והודעת להם את הדרך זו גמי"ח, ולפיכך אמרו דכיון שעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואעפ"כ שכבר נקבר המת לא יתחיל.

ומצינו עוד **בשוטה** (ד.) אחרי ה' אלהיכם תלכו (דברים י"ג ה.) וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכניה וכו', אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה, מה הוא מלביש ערומים דכתיב וכו' אף אתה לבקש ערומים, הקב"ה ביקר חולים דכתיב וכו' אף אתה בקר חולים, הקב"ה ניחם אבלים דכתיב וכו' אף אתה נחם אבלים, הקב"ה קבר מתים דכתיב וכו' אף אתה קבור מתים.

ואף מדרשה זו נראה בפשטות דהוא חיוב מדאורייתא. וכן הוא **בה"ג** (הקדמה) – אלו הן מצות קום עשה, קריאת שמע ותפילין וכו', ולידבק בשם, וללכת בדרכיו להלביש ערומים לקבור מתים לנחם אבלים לבקר חולים וכו'.

אמנם הרמב"ם (פ"ד מהלך אבל ה"א) כתב – מצוה עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, להוציא המת, ולהכניס כלה, וללכת הארוחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור, וכן לשמח החתן והכלה, ולסעדם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור.

ומפשטות לשונו נראה דאינו אלא מצווה דרבנן. מיהו מיד לאחר מכן כתב הרמב"ם – אעפ"כ שכל מצוות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אותן לאחך בתורה ובמצות.

והדברים צ"ע, דפתח דהם מצוה עשה דרבנן, וסיים דהם בכלל ואהבת לרעך כמוך, ואי"כ מקיים בזה מצוות עשה דאורייתא.

והדברים יתבאר על פי דברי **בספר המצוות**, דבשרוש ראשון כתב להשיג על המונים במנין המצוות ניחום אבלים וביקור חולים וקבורת המת והלבישת ערומים. ובשורש שני כתב וז"ל – הנה לא כל מה שנמצא לחכמים שהוציאו בהיקש מיי"ג מידות נאמר שהיא נאמר למשה מסיני, ולא כל מה שנאמר בכל מה שימצא בתלמוד שיסמכוהו אל אחת מיי"ג מידות הוא דרבנן, כי פעמים יהיה הפירוש שהוא מקובל ממש בסיני לפי הראוי בזה וכו', אם בארו הם בעצמם ואמרו שיהו גוף תורה או שזה דאורייתא הנה ראוי למנותו וכו', ואם לא יבארו זה ולא דברו בו הנה הוא דרבנן וכו'. וגם כן שרש זה נשתבש בו זולתנו וכו', וכבר הגענו בזה הסכלות אל יותר קשה מזה, וזה כשמצאו דרש בפסוק יתחייב בדרש שהוא לעשות פעולות או להרחיק ענין מן העניינים, והם כולם בלי ספק מדרבנן, ימנו אותם בכלל המצוות, אעפ"כ שפשטיה דקרא לא יורה על דבר מאותם העניינים עם השורש שהועילו בו ע"ה, והוא אמרם ז"ל אין מקרא יוצא מידי פשוט, והיות והתלמוד בכל מקום ישאל פשטיה דקרא במאי כתיב, כשמצאו פסוק ילמדו ממנו על צד הצנאן והראיה דברים רבים. והנסמכים במחשבה זו מנו בכלל המצוות ביקור חולים ונחום אבלים וקבורת מתים, בעבור הדרש הנוכר באמרו

ואיתא **בבבבב** (מנד: דבי קבביש יש באדם, א' מוציא שתן וא' מוציא שיני כו'. והובא **בבבב** (סי' ס"ק לא). וכתב **החזו"א** (אה"ע סי' יב ס"ק ד) שבזה נהגו הטבעים ובוז'ה' אין אלא א', וכן מבואר **בבבב** (אה"ע ק"ס סי' כב) בהא **בבבב** **בבבב** (לד). אין אשה מתעברת בבבב'ה ושונה. וכ"כ **הרע"א** (סי' קכח) בענין סילוק דמי גבי'ה ראשונים של העיבור. וכן הוא **בבבב** (וי"ד סי' ק"ג סי' נב). אולם יש לדחות דשאני הכא שאין הוכחה גמורה שהיה שינוי, ומבואר **בבבב** (וי"ד סי' ק"א ד"ה אברא) דבכה"ג לא אמרינן דהשתנו הטבעיים. וכן מצינו **במהר"ם שיק** (וי"ד סי' רמ"ד ד"ה והשנית) שכתב דכ"ז שלא נתברר בבבב'ה נשאר הדין בחזקה שלא נשתנה. ובדרך זה כתב **בבבב** (וי"ד סי' ר"ח אות ג). וכן בב"ד ליכא הוכחה כי מה שראים עיני מכשרים וכדו' לא חשיב, וכן הסכמת הפוסקים שדבר הנרי רק עיי מכשרים וכדו' אינו קובע לא לחומרא ולא לקולא וכמ"ש **בשמעתא עמיקתא** גליון צ"ט.

ז. דעת האחרונים - מנהגי של דברי חכמים נגד הכמת הטבע

והנה **בבבב פחד יצחק** (ערך צידה באב-ב מבכת משנת תע"ח) בשם הגרי' **יהודה בריל זצ"ל** כתב דאין לזוז ממה שנפסק ע"פ גמרתנו אפילו כל רוחות החקירות האנושיות שבעולם באות ונושבות בו כי רוח ה' דבר בנו. ועוד דלא אמרו שכל הדברים פו"ר מזכור ונקבה, אלא שכל הנוול מתחלה מביצה, וגם מכנים יתאמת מאמרם שנולדים מביצה המתהוה מן הזיעה, ע"כ.

ובעל הפחד יצחק (שם) כתב ע"ז שבזמננו שחכמיהם הוכיחו בראיות ברורות שכל בעל חי מתהוה מביצים א"כ שומר נפשו ירחק מזה ולא יהרוג כינה, דאם ישמעו חכמי ישראל ראיותיהם יודו לדבריהם כמו בגלגל חוזר ומזל קבוע **בפסחים** (ד' תצ): שחכמי ישראל חזרו והודו לחכמי אוה"ע ובה הורו באצבע דלאו כל מילי דאתמרו בגמי' מפי הקבלה הם, אלא דחכמי ישראל דברו גם הם לפעמים מפי השכל והחקירה האנושית, דאל"כ למה להם להודות לחכמי אוה"ע אלא היה להם להתחזק בקבלתם, ע"כ. והנה מצינו בגמי' דברים שאמרו חכמים מפי השכל והחקירה האנושית, וכמ"ש **הרמב"ן** (תולין מב.) לענין המחי' דטריפה חיה, שקיימו מן הטרפות שהם הלכה למשה מסיני פעם אחר פעם ומצאו שלא היו מתקיימות י"ב חדש, ואעפ"כ מי שראיות חכמתו או קבלתו נותנת לו שהיא חיה אינו חוזר בו שהרי אומר שמתה במקרה, **ולעולם בעיקר בדיקתה פליגין**.

ועי' **בנזיר** (טו). שהסתפקו חז"ל האם שיער גדול סמוך לבשר ויוצא מן הראש וגדל או שראש השער מתגדל ויוצא מאיליו ומתגדל ועיקרו כדקאי קאי. והשיבו מסברא עיי"ש. ועי' **במורה נבוכים** (ח"ב פ"ח) שכתב "כבר ידעת חכמתם דעת אוה"ע על דעתם בעניני התכונה האלו, והוא אכרם בפירוש ונצחו חכמי אומות העולם חכמי ישראל (פסחים שם), וזה אמת כי הענינים העיוניים אמנם דבר בהם כל מי שדבר כפי מה שהביא העיון, ולזה יאמן מן (יש גורסים מל) שהתאמת מופתו".

אולם היכן שלא נפל מחי' והדבר נאי' בפשיטות בשי"ס וכן נקטו כל הפוסקים דוחק גדול לומר שאמרו כן לפי שכלם ושמה אינו כן ועתה נמצא שטעו במשך דורי דורות. ובלא"ה עי' **בתי הרשב"א** (ח"א סי' צח) שנשאל למ"ד טריפה אינה חיה, והרי בדקו וראו יתרת אבר שחיה יותר מיי"ב חודש, והשיב **הרשב"א** שאם חז"ל אמרו שטריפה אינה חיה אז טריפה אינה חיה בשום אופן, ויבטל המעידי ואף כיצ"ב ואל תבטל נקודה א' ממה **שהסכימו בו חכמי ישראל הקדושים הנביאים ובני נביאים ודברים שנאמרו למשה מסיני**. והובא **בשי"ך** (וי"ד סי' נז ס"ק מח). ו**השט"מ** (כתובות יג.) כתב בשם **ר"ת** שאע"פ שנצחו חכמי אוה"ע היינו בטענות, אבל האמת הוא לחכמי ישראל. ועי' לדבריו **הרע"א** **בגליון** (פסחים שם) ובענין זה כתב **בתורת העולה הרמב"א** (ח"א פ"ב), עיי"ש. ועי' **במכתב אליהו** (ח"ד ימני עמ' תהג ד) שכתב דהכלל ידוע שאין ההלכה מתחשבת אלא במה שמורש לחושים, ולפי"ז אולי ניתן לומר שמכיון שביצת הכינה היא קטנה מאד עד שלא היה ניתן לראותה כלל בתקופת מתן תורה, אין ההלכה מתחשבת עמה כלל **והכינה נחשבת כמתהוה מן החומר שהיא גדלה בו וניזונית ממנו**, עיי"ש.

והעירוני שמשו בשמיה **דבעל השבט הלוי** (קבוץ עשירי הוראה ח"ו עמ' קט) שלא הכריע בזה ונקט דיש צד גדול לאיסור היות ומצינו שכבר נבוכו בעלי התוסי' מהו פרושו וכינה, הרי שכבר גם בזמנם לא היה בזה בירור נכון. ובדרך זה צידד **השב"ל** (ח"ד סי' פג) לענין תולעי אניזקיס הנמצאים בבשר הדג דלפי חכמי הטבע באים מהמעיים נגד הפשטות בחז"ל שאמרו דכל שנמצא בבשר הדג כשר, דע"כ לומר דכוונת הפוסקים דתולעים הנמצאים בבשר הדג בסתם מחזיקין להקל, אבל אם מתברר אחרת אפי' התולעים שבבשר אסורים, וע"כ אם נתברר שיש אמת בדברי חכמי הטבע קשה עלי להתיר, ע"כ. ועי' **בשמעתא עמיקתא** גליון צ"ב. אלא דלכאוי' דבריו צ"ע דהרי תוסי' נחי' על איזה כינה התיר, אבל בכינה של ר"ת לא פליגי מה היא כלל. וסתימת הפוסקים מדור דור עד פוסקי אחרונים משמע דכינה היא הכינה המצויה בזמננו בראשם של בני"א ומהיכי תיתי לומר דשמה אחרת היא. וכמו כן גדולי האחרונים העירו"ש, המ"ב ועוד דהביאו כלל סברת הפחד יצחק לאסור אע"פ שהיו אחריו. וכן מטו בשמיה **דהחזו"א** (בירור הלכה ח"ד עמ' רט) להקל משום דלא הוכר דאינו נוצר גם בלי פו"ר. וכן דעת **הגרש"א זצ"ל** (ארחות שבת פ"ד הגה מז) להתיר.

ועי' **בדרך אמונה** (שמיטה פ"ג ח"א ה"ב ד"ה בוק) שכתב בשם **ספר הגבית** שאין התורה מתחשבת במה שאין רואין בגלוי, ועיי"ש (מאמר יד פ"ח) שהביא **מספר ראשית למודים** שכתב שגם הם נולדים מהביצים אשר הניחו אמותם בתוך האויר וזה יפול על הארץ ומהו תהוין הברואים האלו ואין דבר שאין נולד ע"י זכר ונקבה, והוא השיב ע"ז מחז"ל, ואין הקושיות מוכרחות כי כל מה שאין ניכר לעינינו אין התורה מתחשבת בזה וזה נקרא שנברא מדבר שאין פו"ר, ע"כ. ודעת **הגריש"א זצ"ל** (ארחות שבת פ"ד הגה מז ו-ח) דיש להמנע מזה, ומ"מ במקום צער גדול מותר לרסע על ראשו חומר קוטל כינים דבכה"ג יש לסמוך על פשטות דינא דגמרא ולהתיר. **ז. הוצאת כינים מהראש ע"י מפקר - מלאכת בורר בהוצאת כינים**

כתב הסי"ח (סי' רסח) לא יפספש אדם בפלציון או בעורות שלו כנים באצבעותיו מפני שכשהוא מוציא באצבעותיו הכנים מנתק מן הצמר באצבעותיו אלא אם הכנים במקום שהוא בלא צמר, אבל מראשו לא שמה יתק שער ראשו שכואב לו ואינו מתכוין, ע"כ. ומבואר שאין להוציא כינים מהראש. אולם יש גורסים בדברי הסי"ח (עי' שינויי נוסחאות מהדרות אוצר הפוסקים) אבל מראשו לא חיי' שמה יתק, ולפי"ז מותר. ועי' **במ"א** (סי' קכא) שהביא רק ריש דברי הסי"ח. ו**בא"ר** (אות לא) כתב הביא גם ההמשך של דברי הסי"ח וכתב בשמו דשרי בכה"ג דלא חיי' שיתק שער כיון שכואב לו, ואם מנתק כואב לו ואינו מתכוין. וכן הביא **הכה"ח** סי' שטי"ז (אות פ) אלא שבשי"ג (אות קיט) כתב בשם הסי"ח לחומרא, וכן הביא **בשש"כ** (פ"ד אות נט). ודבריהם צ"ע שהרי הא"ר התיר ע"פ הסי"ח, והמ"א ושאר נ"י"א שהפשוט דברי הסי"ח חזומא, והמשמע דשרי, וכן מוכח מהפוסקים לדלעל שסמנו להתיר להפלות כינים מהראש. וכן **במקור חיים** (לחיי' סע' ט ד"ה כנים) כתב דכנים הדבקים בכח כשנוטלים ממקום שיער יזהר שלא ליטלם בכח פן ינתק שיער. ומבואר דשרי אלא שיש להיזהר בזה.

אלא דיש לעיין אמאי אין בזה משום מלאכת בורר. וראיתי **במנח"ש** (ח"א סי' י"א ד"ה גס) שכתב שזמה שהתירו להפלות כליו או ראשו מבואר **שמפלה כליו וראשו** אינו חשיב כבורר דדמי להדחת כלים בשבת דלא חשיב בורר. וכי"כ **בקובץ תשובות** (ח"א סי' כז אות א) **בדוח שני** (ח"ב עמ' ע"ד ד"ה וכן). ועי' **בשו"ת שלמה** (סי' שיט ס"ק י"ג ד).

ולפי"ז נרי דחש להתיר אף ע"י כלי כגון מסרק וכדו', וכי אין בזה שם בורר. אלא דאכתי יש לעיין בזה משום תלישת שערות כיון דהוי פס"ר, ועי' **בשו"ת** (סי' שבע ע"ג ד) שכתב דמסרק לטרק במסרק בשבת שא"א שלא יעקרו שערות. וכתב **במ"ב** (סי' קפ) **ובשעה"צ** (אות עד) ע"פ **הריב"ש** (סי' שצד) דאף אם אינו מכוין לתלישת השער ג"כ אסור דהוי פס"ר, כיון שהוא רוצה בהפרדת השערות, וזה א"א זולת השרת השערות הוי כפס"ר דניחא לה. ועי' **בשעה"צ** (אות עב) דלדעת הריב"ש אע"פ שא"צ לשער חשיב משצלי"ג כי במשכן היו גוזזים עורות תחשים אע"פ שלא היו צריכין לצמר. אמנם **לתוס'** (שבת ד' ד) הוי משאצ"ל.

ומ"מ עי' **בבה"ל** (סי' שמ ד"ה חיים) שנקט שאם אינו מתכוין להתייפות אף לריב"ש חשיב משאצ"ל. ולפי"ז ב"ד אסור מדרבנן. **ולתרוה"ד** (סי' סד) דס"ל דפס"ר דברבנן שרי, והביא **המ"א** בסי' שטי"ד ח"ב, הכא נמי שרי, והש"ס דלא קיי"ל כוותיה מ"מ מצרפם דבעת לקולא כמ"ש **בדגמרי** (סי' שז). ו**הרשב"א** (קו. סדיה אף) הובא **בב"ב** (שם) (שבת לח). ו**הש"ס** (שם) (שם ד"ה אה"א) אף אם נימא דבכה"ג חשיב פס"ר שרי כיון שבאותו הפס"ר שעושה (דהיינו סירוק חשיב מעשה א' כמבואר **ריב"ש** (שם ד"ה אה"א), ועשה ג"כ דבר היתר עמו. ועי' **באג"ט** (גוזז ס"ק יד) **ובחלקת יואב** (ח"א סי' ה) דס"ל דסירוק במסרק אינו מה"ת. ועי' עוד **במהר"ם שיק** (או"ח סי' ח וסי' קנח ד"ה אמנם) **ובאבנ"ז** (ח"ב סי' קנח). וע"כ נרי' שבמקום הצורך יש להקל בזה ע"י נכרי. וכן לצורך טבילת מצוה אם לא סרקה את שערות מפני כינים שרי ע"י נכרית, עי' **במ"ב** (סי' שמ ס"ק ג). ובמקום צער גדול של קטן באופן חשיב חולה שאב"ס [עי' בזה **בשמעתא עמיקתא** גליון קפ"ג] יש מקום להקל לעשות ע"י ישראל (אם אין עכו"ם ואין בידו לרסס אותם).

מסקנא דדינא

א' מותר לצוד להרוג כינה בין בידו בין ע"י קוטל כינים, בין אם נמצאת בראשו ובין אם נמצאת בגדיו, כיון שכנים אינם פרים ורבים אלא נוצרים מויעה. ומ"מ המפלה כליו לא יהרוג אותם גזרה שמה יבא להרוג בעל חי שיש בו משום נטילת נשמה. ובשעת הדחק יש מקום להקל גם בזה. ב' מותר אף להוציא הכינים מהראש ולהרגם, ומ"מ לא ישתמש לצורך זה במסרק כינים אלא יעשה כן בידו, ובמקום צער יש להקל ע"י עכו"ם אף ע"י מסרק כינים (ועי' עוד בזה במאמר). ג' נחלקו הפוסקים, בזמננו שלפי המדענים הכינים פרים ורבים האם מותר להרגם, והעיקר כהמקילין, ומ"מ לכתחלה אין להקל אלא במקום צער.

יתברך והודעת להם את הדרך ולכו בה, ואמרו את הדרך זו גמילות חסדים, ולכו זו ביקור חולים, בה זה קבורת מתים, ואת המעשה אלו הדינים, אשר יעשוון זו לפנים משורת הדין, וחשבו כי בכל פועל ופועל מאלו הפעולות מצוה בפני"ע, ולא ידעו כי אלו הפעולות כלם ודומים להם נכנסות תחת מצוה אחת מכל המצות הכתובות בתורה בבאור, והוא אמרו יתברך ואהבת לרעך כמוך.

והיינו דאף הרמב"ם ס"ל דכל המקיים גמילות חסדים בגופו מבקר חולים ומנחם אבלים וכו', מקיים מצוה עשה דאורייתא על ואהבת לרעך כמוך. אלא דס"ל דאין כל פעולה ופעולה נחשבת כמצות עשה בפני"ע.

ועי' **ברמב"ן** בהשגותיו על ספר המצוות בשרש הראשון (תשובה ה"ג) שכתב דס"ל לרמב"ם כי ראוי למנות שום מצוה מפיסק והדעת להם משום כי אזהרת יתרו למשה בא לו להודיע אותן לישראל ולדרוש להם שיהיו זרזים באלו המצוות תמיד.

וע"ש עוד (וכן בהשגותיו בשרש הטי"ג) דאע"פ דכתב להשיג על דברי הרמב"ם לענין דברים הנלמדים מיי"ג מידות. מ"מ לענין מצוות גמילות חסדים נראה דהסכים עמו דהיא בכלל ואהבת לרעך כמוך.

ועי' **בשו"ת מהר"ל דסק"ן** (פסקים סי' כ"ז) בענין מי שעושה מלאכה לעני, ובתוך דבריו שם כתב - ומי שאין לו כלום ומטא לדידה כה"ג, צריך לי עיון אם הוא מחוייב לעשות בעצמו, ונהי דודאי לא פלט ממצוות עשה דדברי סופרים לגמול חסד בגופו, כדאסמכוה אקרא דוהודעת להם, עי' בב"ק פרק הגוול [אי יש לכלול זאת במצות עשה דואהבת לרעך אם אין בה טורח כל כך דאלו דברים שאין להם שיעור], אכתי מצות עשה מן התורה דצדקה לא שמענו.

הרי נראה דנקט עיקר כדברי הרמב"ם דהני מצוות דדרשינן מקרא דוהודעת להם, הן מצוות עשה דרבנן, אלא דהמקיים חסד בגופו הוא בכלל מצוה עשה דאורייתא דואהבת לרעך כמוך [דהיא מצוה כללית ואין בה שיעור].

העולה - העושה גמילות חסדים בגופו, כביקור חולים, הכנסת אורחים וכדו'. הרי הוא מקיים מצוות עשה דאורייתא על ואהבת לרעך כמוך. ונחי' ברותניו של הראשונים אם יש בדבר חיוב עשה דאורייתא נוסף של "והודעת להם", או של "והלכת בדרכיו". ומ"מ מצוות עשה מדברי סופרים ודאי איכא.

כתב ע"י **הרה"ג שמעון פלולי שליט"א** מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני שבת קודש
סעודת שבת (ב)

טעם תקנת ג' סעודות בשבת - "כתב הר"ר משה כהן, שזה שחייבו לאכול שלש סעודות בשבת, מפני שהאוכל אכילה גסה יצטרך להרחיק זמן האכילה שאחריה, וכשיראה שהיא מצוה לאכול שלש סעודות לא יאכל בשום סעודה מהם כי אם בשיעור שיוכל לאכול בהגיע זמן הסעודה שאחריה, נמצאו כל סעודותיו לשם מצוה, ולשובע נפשו, וישאר לבו פנוי לעסוק בדברי תורה, ונמצא כובש יצרו בסלקו האוכל מלפניו בעודו תאב לו, וכשיעשה זה ביום המנוחה כ"ש שיעשה ביום המלאכה שלא יכבד האוכל עליו לבטלו ממלאכתו". (מבדוהם, דיני שלש סעודות)

אופן האכילה בסעודת שבת - "אחר כך ילך בשמחה לביתו לקדש קידושא רבא ולאכול סעודה דעתיקא קדישא...

ויהו האדם מאד מלאכול אכילה מרובה וגסה בסעודה זו, ובייחוד בימים הקצרים בימות החורף, כדי שיוכל להתפלל תפילת מנחה וערבית בכוונה, וגם שיוכל לקיים סעודה שלישית כהלכתה, שלא יהיו דומות עליו ח"ו כמשא כבד מפתת האכילה גסה, ואינה נקראת סעודה כלל.

ובעת האכילה ראוי לומר בכל עת להריני אוכל לכבוד שבת קדש, לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה". (סוד ושורש העבודה ח, י)

יצא לאור הספר "עבודת שבת קודש" לקבלת פרטים ניתן לשלוח דוא"ל לכתובת

AVODAT891@GMAIL.COM